

ANTİK TABAE (KALE-İ TAVAS) KENTİNİN BİZANS DÖNEMİ ESERLERİ

Ayşe Aydın*

Özet

Tabae (Kale-i Tavas)'de İç Kale'nin kuzeybatısı, Cevher Paşa Camii'nin ise güneybatısındaki yamacın üst kat seviyesinde kayaya oyma bir ön cephe görülür. Cephenin ortasında bir kapı açıklığı ve iki yanında boyuna dikdörtgen formlu birer niş ile üzerinde üçgen alınlık vardır. Buradaki kapıdan girilen mekânın öncelikle bir mezar yapısı olarak kullanıldığı düşünülebilir.

Olasılıkla Hıristiyanlar mekânı güneydoğuya doğru genişleterek ve sonuna apsis ekleyerek tek nefli bir kilise olarak kullanmışlardır.

Tabae'deki kayaya oyma yapı küçük boyutlu oluşu, plan özellikleri, özensiz işçiliği ve benzer örneklerle birlikte antik kentin Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne ait bir yapı olarak değerlendirilebilir.

Tabae'de kilisenin yanı sıra Bizans Dönemi'ne ait ikisi geometrik desenli, biri figürlü üç levha önemlidir. Karaköy'de bugün için belirlenemeyen, ancak bir duvar örgüsünde kullanılmış levhalar 1950'li yıllarda keşfedilmiştir.

Geometrik desenli levhalarda dikdörtgen bir çerçeveye sınırlanan alanda baklava/eşkenar dörtgen motifleri vardır. Bunlardan arta kalan köşelerde ise daire içinde hayvan figürlerine yer verilmiştir. Hayvan figürleri grifon benzeri fantastik yaratıklar ve tavus kuşlarıdır.

Figürlü levhadaki melek, gökyüzü imparatorluğunun temsilcisi olan Mikâîl tasvirleri içinde yer alır. Meleğin cepheden verilışı, imparator giysisi olan lorosu taşıması, kanatlı oluşu, sağ elinde haçlı asası ve sol elinde küre olması bu tipin özellikleridir.

Hem geometrik desenli levhalar hem de figürlü levha üzerindeki motif ve figürlerin üslup özellikleri benzer örneklerle kıyaslandıklarında Orta Bizans Dönemi'ne ait olduklarını gösterir.

Anahtar Kelimeler: Tabae, kaya kilisesi, Mikâîl, Bizans, loros

Abstract

Byzantine Finds of Ancient Tabae (Kale-i Tavas)

There is a façade carved into a rock on the top of the hillside situated on the southwest of Cevher Paşa Mosque and on the northeast of Inner Castle (İç Kale) in Tabae (Kale-i Tavas). In the middle of the façade appears a door opening, a niche with longitudinal rectangular form on both sides and a triangle pediment on it. It could be thought that the site which was entered through a door was used as a grave.

The Christians most probably expanded the site towards southeast and added apse to its end and therefore, they used it as a basilica with single -nave.

Due to the small size of the structure carved into a rock in Tabae, its architectural features, rough craftsmanship, and similar examples, the ancient city might belong to Early Christianity- Byzantine Period.

Besides the church in Tabae, three plaques, two with geometric patterns and one with figures, belonging to Byzantine Period are important. The plaques which can not be determined now, but thought to be used in masonry were discovered in Karaköy in 1950s.

Diamond / rhombohedron shaped motifs appear on geometric patterned plaques which were confined in a rectangular framework. Animal figures in circles were placed on the remaining corners. The animal figures consist of fantasy animals like gryphon and peacock.

The angel on the figured plaque occurs among the depictions of Archangel Michael, the angel of heaven's forces. The angel's frontal depiction, dressed in the Imperial loros, having wings, sceptre with the cross, and ball in his left hand are characteristics of this type.

When the motifs and the figures which occur on both the geometric patterned plaques and the figured plaques are compared with their similars, it is revealed that they belong to the Middle Byzantine Period.

Key Words: Tabae, rock church, Mikâil, Byzantine, loros

Giriş

Antik Karya Bölgesi'nin kuzeydoğu sınırını oluşturan, Hellenistik ve Roma Dönemi'nde kendi adına sikke basan Tabae (Tabai) kenti, Bizans Dönemi'nde Karya'ya aittir. Hierokles'in listesinin yanı sıra diğer piskoposluk listelerinde de kente yer verilmiştir¹.

---

* Prof. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 48000 Kötekli-MUĞLA

4.yüzyıldan itibaren 325 Nikaia ve 381 Konstantinopolis konsillerine piskopos gönderen Karya Bölgesi'nde 5.yüzyılın sonlarından itibaren imparatorların özellikle kıyı Karya'ya ilgi gösterdikleri görülür. Yeni kentlerin kurulmasının yanı sıra var olan kentlerdeki bazı yapılar ve caddeler onarılmış, yenilenmiştir. Ancak konumu gereği Tabae'nin bu ilgiden yararlanamadığı düşünülebilir².

Bölgeye 7.yüzyıl başında Persler, kıyılarına ise Araplar egemen olur³. Tabae'nin de içinde bulunduğu Denizli ve çevresi 7.-10.yüzyıllar arasında İslamlaştırma sürecini yaşamıştır. 11.yüzyıl ikinci yarısındaki Malazgirt zaferiyle (1071) Türkmenlerin yerleştirildiği bu bölge 13.yüzyıl ortasında Selçuklu egemenliğine girmiştir. Buna rağmen bölge, Selçuklu-Moğol ve Türk uç beyleri arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle 11.yüzyıl sonları ile 15.yüzyıl arasında Selçuklular ve Bizanslılar arasında el değiştirmiştir. 1330 yılında yerel bir beylik olan Davas Beyliği'nin topraklarına katılan Tabae, Kale-i Tavas adını almış, kısa bir süre sonrada Menteşe Beyliği egemenliğine girmiştir⁴.

A. Tabae (Kale-i Tavas) Kaya Kilisesi

Tabae (Kale-i Tavas)'de İç Kale'nin kuzeybatısı, Cevher Paşa Camii'nin ise güneybatısındaki yamaçta iki katlı kayaya oyma bir düzenleme dikkat çeker (Res. 1). Alt kat olarak tanımlayabileceğimiz bölümde kayaya oyulmuş, ön cepheleri düzensiz formlu kemerle açılan iki bölüm yer alır. Aralarında yine düzensiz formlu kemerle bağlantıları olan bu mekânlardan batıdakinin duvarlarında farklı boyutlarda düz ya da yuvarlak kemerli nişler vardır. Doğudaki mekâna ise dikdörtgen bir kapıdan girilir.

Yamacın üst kat seviyesinde batıdaki kemerli bölümün üzerinde ise alt kattakilere kıyasla daha özenli yine kayaya oyulmuş bir ön cephe dikkat çeker. Cephenin ortasında bir kapı açıklığı yer almakta, bunun iki yanında ise boyuna dikdörtgen formlu birer niş, üzerinde ise üçgen alınlık bulunmaktadır (Res. 2). Üçgenin üst kenarları diş sıralıdır. Batıdaki nişin bitişiğindeki kuzeybatı duvarda yuvarlak kemerli küçük nişler vardır.

Tabae (Kale-i Tavas) kazı başkanı Hocam sayın Prof. Dr. Bozkurt Ersoy'a makaleye konu olan kilise ve mimari plastiği çalışma izni verdiği için çok teşekkür ederim. Kilise 2011 yılında çalışılmıştır. 2012 yılında ise çevre köylerdeki devşirme malzemeler belgelenmiştir. Ancak bu malzeme, bölgenin Bizans Dönemi'nden daha çok Antik Dönemi'ne ışık tutacak niteliktedir.

Makalenin Atina ve Berlin'deki kütüphane çalışması 2012 yılında Berlin, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün, 2013 yılında ise Yükseköğretim Kurulu'nun burslarıyla gerçekleştirilmiştir. Her iki kuruma da desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

¹ Schultze 1926, 166; Ruge 1932, 1841; Robert 1948, 534; Ruggieri 2004, 147-149 Abb. 1.

² Ruggieri 2004, 156.

³ Ruggieri 2004, 158.

⁴ Darkot 1997, 528

Kapı açıklığının sövelerindeki ve lento köşelerindeki oyuklar, açıklığın olası ahşaptan kapı kanatlarına sahip olduğunu gösterir. Kapıdan içeri girilen güneydoğu-kuzeybatı yönündeki mekânın yaklaşık 2.25 m. derinlikteki bölümünün güney duvarında derin düşey bir oyuk, onun karşısındaki kapıya yakın kuzey duvarda ise çıkıntı vardır. Bu ara bölümün mekânın diğer bölümüne kıyasla daha geniş olmasının yanı sıra üst örtüsünün de daha düzgün olarak yapıldığı dikkat çeker (Res. 3-4). Güneydoğuya doğru devam eden mekânın sonunda yer alan elips şeklindeki apsis, mekânın tek nefli bir kilise olarak kullanıldığını gösterir (Res. 3-5). Kilisenin kuzey ve güney duvarının doğuya yakın bölümünde yer alan düşey doğrultudaki oyuklar, templon için düşünülmüş olmalıdır. Zemini özgün durumda olmadığı için bema için beklenen bir basamaklık yükselti belirlenememektedir.

Değerlendirme

Anadolu coğrafyasının uygun alanlarında kayaya oyma mekânların her dönemde ibadet, barınma, mezar alanı başta olmak üzere farklı işlevler için kullanıldığı görülür. Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'nde bu anlamda en verimli bölge Kapadokya Bölgesi'dir. Burada kayaya oyma mimarinin gelişimi kronolojik olarak da izlenebilmekte, kiliselerin tek nefli, haç planlı (T tipi), üç nefli bazilikal planlı ve kapalı Yunan haçı planında yapıldığı belirlenebilmektedir⁵.

Kapadokya Bölgesi'nden sonra Frigya Bölgesi'nde de Frig Dönemi'nden başlayarak günümüze kadar kayaya oyma mimarinin geliştiği görülür. Eskişehir ve Afyon çevresinde Dağlık Frigya Bölgesi'ndeki Friglerden kalan kaya yerleşimlerinin Bizans Dönemi'nde de kullanıldığı, bu mekânların Hıristiyan inancına uygun ibadet mekânlarına dönüştürüldüğü kabul edilir. Frig Dönemi Küçük Kapıkaya Anıtı içindeki ana tanrıça Kybele figürünün kaldırılması ve nişin etrafına kazıma tekniğinde yapılan haçların bu görüşü destekler nitelikte olduğu belirtilir. Özellikle Afyon il sınırları içinde kalan bölgede kayaya oyma kiliselerin yoğunluğu dikkat çeker. Bizans Dönemi'nde ibadet mekânlarının yanı sıra kayalar içine barınma ve mezar mekânları da yapılmıştır⁶.

Frigya Bölgesi'nde geneli küçük boyutlardaki kayaya oyma kiliseler özensiz iççilikleriyle dikkat çeker. En çok kullanılan tek nefli plan tipidir. Bunun yanı sıra haç planlı (T tipi), üç nefli bazilikal planlı ve kapalı Yunan haçı planında da kiliseler yapılmıştır. Nartheksli kilise azdır. Genelinde naosta oturma sekileri, bir basamakla

⁵ Restle 1978, 989-992 Abb. 7-8; 994-1008 Abb. 12-13.15-17; 1021-1026 Abb. 27-29; 1028-1040 Abb. 32-36.

⁶ Olcay Uçkan 2002, 784-785; Olcay Uçkan 2007, 101 vd.; Olcay Uçkan 2010, 131.

naostan farklı bir zemine sahip bemada ise yine kayaya oyma templon, altar, bazılarında ise synthronon ve katedra izlerine rastlanır⁷.

İlginç olan kiliselerin içinde duvar resimlerinin olmayışıdır. Bunun nedeni İkonoklast Dönem (730-843) eserleri olduklarıyla açıklanır. Süsleme programı kabartma tekniğindeki haçlardan oluşmaktadır⁸.

Likaonya Bölgesi'ndeki kayaya oyma kiliseler, komşu Kapadokya Bölgesi'ne kıyasla azdır. Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'nden itibaren yapılan tek nefli, T formulu haç planlı, üç nefli bazilikal planlı ve kapalı Yunan haçı planındaki kiliselerden Orta Bizans Dönemi'ne tarihlendirilenler içinde duvar resmi kalıntısı olan da azdır⁹.

Kapadokya ve Frigya kadar zengin olmamakla birlikte Galatya Bölgesi'nde de Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne tarihli farklı plan tiplerinde küçük kilise/şapeller bulunmaktadır¹⁰.

Antik Karya Bölgesi'ndeki Latmos'da yer alan, tarihi seramik buluntularından anlaşıldığı kadarıyla Arkaik Dönem'e kadar geri giden mağara oluşumlarında Bizans Dönemi'nde tek nefli küçük kiliseler bağımsız ya da manastır kompleksleri içinde yer almıştır¹¹.

Karya Bölgesi'ndeki mağara kiliseleri tek nefli, haç planlı (T tipi), üç nefli bazilikal planlı ve kapalı Yunan haçı planında yapılmışlardır. Kiliselerin bir özelliği manastır komplekslerinin bir parçası olmalarıdır¹².

Kayaya oyma küçük kilise-şapellerin duvar ve tonozlarındaki resimler 9.-13.yüzyıl arasına tarihlendirilir¹³.

Tabae'deki mağara kilisesi, kayaya oyma mimaride hem içinde bulunduğu Karya Bölgesi'nde hem de Anadolu'da her bölgede yaygın plan tipinde tek nefli bir yapıdır. Kilise güneydoğu-kuzeybatı yönündedir. Frigya'daki kaya kiliselerinde de bu doğrultuda yapılan kiliseler vardır¹⁴. Nartheksi olmayan kilisenin apsisi yarım yuvarlak değildir, elips bir yapıya sahiptir. Benzer apsilere Frigya Bölgesi'ndeki Tabae gibi tek nefli kilise ve şapellerde de rastlanır¹⁵.

⁷ Olcay Uçkan 2008, 225 vd. 233-234 Çiz. 1-11; Olcay Uçkan 2009, 349 vd.; Olcay Uçkan 2010, 131.133.134.136.138.144.147.149.

⁸ Olcay Uçkan 2002, 786; Olcay Uçkan 2010, 149 vd.

⁹ Eyice 1971, 112 vd.; Belke 1995, 838-844; Olcay Uçkan-Mimiroğlu 2006, 353 vd.

¹⁰ Alpaslan-Vardar 2002, 27 vd.; Doğan-Vardar 2005, 189 vd.; Doğan-Vardar 2006, 225 vd.

¹¹ Peschlow 1995, 701 Abb. 30; 703-704; Peschlow 1996, 58 vd.; Ruggieri 2004, 163

¹² Belke 1995, 837-844 Abb. 13-16.

¹³ Wiegand 1913, 89-96. 190-228. Tafeln; Peschlow 1995, 707-711.

¹⁴ Olcay Uçkan 2009, 349.356 Çiz. 1-2

¹⁵ Olcay Uçkan 2010, 48.58.106-107.

Kilisenin batı cephesinde kapı açıklığının iki yanında boyuna dikdörtgen formlu birer niş, üzerinde ise üçgen alınlık yer alır. Frigya'daki Ayazin F Kilisesi batı cephesinde de benzer bir uygulama kapı açıklığı iki yanındaki nişler ve yarım daire formlu bir alınlıkla tekrarlanmıştır¹⁶. Göreme'de de kayanın oyularak şekillendirildiği ve kaya yüzeyinde dış mimariye sahip bazı manastırlar dikkat çeker¹⁷. Tabae'de İç Kale'nin batısında yer alan kayaya oyma bir mezarın ön cephesi de kaya kilisesi ön cephesine benzer. Cephe sütun ve pilasterlerle üç düşey bölüme ayrılmıştır. Bunlardan ortada yer alan düz kemerli kapı açıklığının iki yanında sütunlar ve düz kemerli birer niş ile köşelerdeki pilasterler üstte bir üçgen alınlık içine alınmıştır.

Kaya kilisesinin kapı açıklığının sövelerindeki ve lento köşelerindeki oyuklar, açıklığın olası ahşaptan kapı kanatlarına sahip olduğunu gösterir. Benzer kapı kanatları Likaonya Bölgesi kaya mimarisinde de görülür¹⁸.

Kilisenin kuzey ve güney duvarının doğuya yakın bölümünde yer alan düşey doğrultudaki oyuklar, templon için düşünülmüş olmalıdır. Zemini özgün durumda olmadığı için bema için beklenen bir basamaklık yükselti de belirlenememektedir. Kapadokya ve Frigya Bölgesi kaya kiliselerinin bir basamakla naostan farklı bir zemine sahip bemalarında yine kayaya oyma templon, altar, bazılarında ise synthronon ve katedra izlerine rastlanır¹⁹.

Genel anlamda Tabae'deki kayaya oyma yapı, küçük boyutlu oluşu ve özensiz işçiliğiyle Frigya Bölgesi'ndeki kayaya oyma kiliselerle benzerlik gösterir²⁰.

Antik Dönem'e ait bazı kaya mezarlarının Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'nde kaya kiliselerine dönüştürüldüğü görülür²¹. Eskişehir ve Afyon çevresinde Dağlık Frigya Bölgesi'ndeki Friglerden kalan kaya yerleşimleri de önce Romalılar tarafından sonrada Bizans Dönemi'nde kullanılmış, kaya yerleşimlerindeki mekânlar Hıristiyan inancına uygun ibadet mekânlarına dönüştürülmüştür²².

Coğrafi konumu ve ulaşımın zorluğu nedeniyle Karya Bölgesi'nin iç kesimlerinde kıyıya kıyasla Hıristiyanlığın daha yavaş yayıldığı, 6.yüzyılın ilk yarısına

---

¹⁶ Olcay Uçkan 2010, 58-59.

¹⁷ Eyice 1971, 185.

¹⁸ Eyice 1971, 116 vd.

¹⁹ Asutay-Fleissig 1996, 22 vd.; Olcay Uçkan 2008, 225 vd. 233-234 Çiz. 1-11; Olcay Uçkan 2009, 349 vd.; Olcay Uçkan 2010, 131.133.134.136.138.144.147.149.

²⁰ Olcay Uçkan 2008, 225 vd. 233-234 Çiz. 1-11; Olcay Uçkan 2009, 349 vd.; Olcay Uçkan 2010, 131.133.134.136.138.144.147.149.

²¹ Örnekler için bkz. Özkan 1998, 119 vd.

²² Olcay Uçkan 2002, 784-785; Olcay Uçkan 2007, 101 vd.; Olcay Uçkan 2010, 14.131.

kadar hala bölgenin iç kesimlerinde pagan kültlerin tapınakları ve kutsal alanlarıyla yaşatıldığı belirlenebilmektedir²³.

Tabae'deki kayaya oyma mekânın yaklaşık 2.25 m. derinlikteki bölümünün güney duvarındaki derin düşey oyuk ve onun karşısındaki kapıya yakın kuzey duvardaki çıkıntılı ara bölümün mekânın diğer bölümüne kıyasla daha geniş, üst örtüsünün de daha düzgün olarak yapılmış olması; giriş cephesinin ortasındaki kapı ile iki yanındaki boyuna dikdörtgen formlu birer niş ve üzerindeki üçgen alınlık Tabae'nde içinde bulunduğu Karya Bölgesi kaya mezarları kadar anıtsal olmamakla birlikte, belki de alttaki mekânlar ve batıdaki kaya mezarı gibi buranında bir mezar yapısı olarak kullanıldığını gösterir. Hıristiyanlar tarafından mekânın güneydoğuya doğru genişletilerek ve sonuna apsis eklenerek tek nefli bir kilise olarak yenilediği düşünülebilir.

Tabae'deki kayaya oyma yapı küçük boyutlu oluşu, plan özellikleri, özensiz içiçiliği ve benzer örneklerle birlikte değerlendirildiğinde antik kentin Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne ait bir yapı olarak değerlendirilebilir.

B. Tabae'deki (Kale-i Tavas) Levhalar:

Karaköy'de bugün için belirlenemeyen, ancak bir duvar örgüsünde kullanılmış geometrik desenli iki ve figürlü bir levha 1950'li yıllarda L. ve R. Robert tarafından tespit edilmiştir. Köylüler levhaların Sarayözü'nden getirildiğini aktarmışlardır. Bu nedenle L. ve R. Robert levhaların buradaki bir kiliseden alındığı görüşündedirler²⁴. Ancak Kale Belediyesi'nden alınan bilgiye göre ilçede eski veya yeni ismi Sarayözü olan bir köy ya da yerleşim bulunmamaktadır.

1. Mikâîl (Michael) Tasvirli Levha²⁵

Daire ve baklava motiflerinin ardışık olarak yer aldığı çerçeveye sahip, yarısı kırık levhanın merkezinde cepheden bir melek figürüne yer verilmiştir (Res. 6). Yüzünün detayları tahrip edilen meleğin başında halesi vardır. Halenin çevresi inci dizisiyle süslenmiştir. Meleğin arkasındaki kanatların üst bölümü helezon şeklindedir, alt bölümlerindeki tüyler ise detaylı işlenmiştir. Sağ elinde asası olan melek, sol elinde de üst yarısı görülebilen bir küre taşımaktadır.

²³ Ruggieri 2004, 160-161

²⁴ Robert-Robert 1954, 152 Pl. XXX, 1.3-4

²⁵ Robert-Robert 1954, Pl. XXX,1

Melek, skaramangion adı verilen kollarının bilek kısmı değerli taşlarla süslü uzun bir iç giysi üzerinde geniş kollu bir sakkos ile sırtını, omuzlarını ve belini saran kenarları inci dizili bir loros giymiştir.

2. Geometrik Desenli Levhalar²⁶

Geometrik desenli levhalar birbirinin aynısıdır. Her birinde dikdörtgen bir çerçeveye sınırlanan alan içinde iki adet birbirine düğümlenen baklava biçimli motif vardır (Res. 7-8). Her bir baklava motifinin merkezinde bir dairenin içinde dört yuvarlak kollu geometrik bezeme ile eşkenar dörtgen motifi düğümlerle iç içe geçmiştir. Dıştaki dairenin iki yanında iki düğüm yer alır. Düğümlerin üst bölümü ile baklava motiflerinin arasındaki bölüm, yaprak şeklinde sonuçlanır. Bu orta yaprakların iki yanından çıkan birer dalın ucunda ise yürek formu birer yaprak yer alır.

Baklava motifleri ile dikdörtgen çerçevenin arasında kalan üst ve alt sınırdaki boş bölümlerde yapraklara yer verilmiştir.

Çerçevenin içinde baklavalar ve yan yapraklardan artan levhanın yan bölümlerinde ise dört daire içinde hayvan figürleri görülür. Bunlardan köşedekiler levhanın içine yönelmiş grifon benzeri fantastik yaratıklardır. Ön ayakları yukarıya kalkmış hayvanların, kanatları ve kuyrukları detaylı işlenmiştir.

Ortadaki iki daire içinde ise birbirine yönelmiş tavus kuşları vardır. Her biri kendi alanları içinde üst bölümü daha çok kum saati formu bir kaba eğilmiş kuşların görkemli başlarında tüy ve kuyrukları vardır, kanatları detaylı çalışılmıştır.

Levhaların Değerlendirilmesi

Dikdörtgen bir çerçeveye sınırlanan alanda baklava/eşkenar dörtgen motifleri ile arta kalan köşelerde daire içinde daha çok çiçek motifi ya da geometrik bezemeye yer veren Orta Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen levhalara, templon epistillerine ve ambon yan kenarlarına Anadolu ve dışında Bizans coğrafyasında sıkça rastlanır²⁷. Tabae'deki geometrik desenli levhalar benzeri dikdörtgen bir çerçeveye sınırlanan alanda baklava/eşkenar dörtgen motiflerinden arta kalan köşelerde daire içinde hayvan figürüne yer veren levhalar azdır²⁸. Tabae örneklerinde hayvan figürü olarak grifon

²⁶ Robert-Robert 1954, Pl. XXX, 3-4

²⁷ Fıratlı 1970, 114.138 Res. 32-33; Grabar 1976, Pl. VII,11b;XVI,20d;XXXV,c;XXXIX,62a-b;LIX,76b;LX, 76a-c; Yalçın 1999, 313-315 Fig. 4-6; Parman 2002, Lev. 9,56;14,9c;17,12b;19,14a;20,15-16;28,24;48,49-50;49,51;93,115;60,71;63,75; Ruggieri 2005a, Foto 12; Ruggieri 2005b, 205. IV/7; Şaman Doğan-Yazar 2007, 217 Res. 7; 223 Res. 14; Yalçın 2008, 154.156-157.159 Fig. 10.14-15.19-20

²⁸ Şaman Doğan-Yazar 2007, 223 Res. 13

benzeri fantastik yaratıkların yanı sıra Hıristiyan inancında cennet bahçesine ait bir hayvan olarak kabul edilen tavus kuşlarına da yer verilmiştir. Tavus kuşu, cennette İsa ile yaşayacak ve cennetin nimetlerinden yararlanacak iyi ruhları, insanları simgeler²⁹. Tavus kuşu tek başına ya da çift olarak bir kantharos veya su kabının iki yanında ya da asma dalları ve üzüm salkımları ile mozaik, fresk tekniğinde yapılan duvar resimleri, lahit ve levhalar üzerinde tasvir edilmiştir³⁰.

İbranice *Micha'el* ya da *Mikha'el*; Yunanca *Mikhail*; Latince *Michael* ya da *Michaël*; Arapça ise *Mikâil* kelimesinin Musevi inancında “Tanrı gibi olan, Tanrının sureti”, İslam âlimlerince ise “Ubeydullah, Allah'ın Kulcağızı” anlamına geldiği kabul edilir³¹.

Eski Ahit'te Daniel'in kitabında İsrailoğullarına yardım eden askeri niteliklere sahip baş önder, İsrailoğullarının koruyucusu ve büyük prens, gökyüzünün ilk prenslerinden biri olarak nitelendirilen Mikâil³², Yeni Ahit'te Musa peygamberi defin sırasında şeytanla savaşan baş melektir³³. Yuhanna'nın Vahyi'nde Mikâil'in ejderha, yılan ve iblis adlarıyla anılan şeytanla göklerdeki savaşı ve bu savaş sonrasında şeytanın yeryüzüne atıldığı anlatılır³⁴.

Hıristiyan inancında Mikâil, gökyüzü egemenliğinin lideridir, insanların hizmetindedir. Son mahşer gününde ölümlerin ruhlarının iyi ve kötü olup olmadıklarını tartan, iyi ruhlara cennete gidişlerinde eşlik eden Mikâil'e, İsa'da ölen annesinin ruhunu teslim etmiştir. Doğu Hıristiyanlığı'nda 4.yüzyıldan başlayarak Mikâil için şapeller yapılmaya başlanmıştır. Özellikle Anadolu'da Frigya Bölgesi Kolossai/Khonai (Honaz) kentinde gelişen Mikâil kültü sayesinde bölgede ve Frigya'nın Galatya ve Pisidya sınırında onun adına çok sayıda kilise yapılmıştır³⁵. Baş melek, Batı Hıristiyanlığı'nda ise erken Ortaçağ'da Roma, Ravenna ve Puglia Bölgesi'nde önce dağlarda saygı görmüştür³⁶.

Hıristiyan Tasvir Sanatı'nda Mikâil farklı özelliklerde karşımıza çıkar. Öncelikle genç, sakalsız bir delikanlı olarak görülen melek, 10.-15.yüzyıllar arasındaki

²⁹ Schiller 1971, 177; Sachs-Badstübner-Neumann 1973, 275; Kramer 1993, 409 vd.

³⁰ Mozaik için bkz. Stützer 1991, Abb. 27. 68; Fresk için bkz. Fıratlı 1974, 919-932; Levhalar için bkz. Deichmann 1969, Abb. 58. 64; Lahitler için bkz. Kollwitz-Herdejürgen 1978, Taf. 29,1; 48,1; 54,2; 63,3; 66,1; 83,4; 84,4; 85,3.

³¹ Serdar 2008, 232

³² Daniel, 10:13,21; 12:1

³³ Yahuda'nın Mektubu, 9

³⁴ Yuhanna'nın Vahyi, 12:7-9

³⁵ Parman 2002, 27 vd.

³⁶ Holl 1994, 255 vd.

tasvirlerde kadın olarak tasvir edilmiştir. Yüksek Rönesans'ta ise genç, güçlü erkek karaktere sahip olmakla birlikte fizyonomisinde kadını özelliklerde barındırır³⁷.

Alnında bir diadem ya da haçlı bir taç; bazen de başında sorguçlu ya da sorguçsuz miğfer taşır. Erken Hıristiyanlık Dönemi ve geç dönemlerde Tanrının habercisi ya da cennetin bekçisi olan Mikâil, tunika üzerine himation (pallium) ya da chlamys giyer, Doğu Hıristiyanlığı'nda ise imparator kıyafeti lorosla verilir³⁸.

Başkomutan sıfatıyla savaşçı ya da atlı aziz olarak tasvir edildiğinde, Ortaçağ'ın ilk dönemlerinde tunika ve zırh giyerek ejderhayı öldürürken görülür; Ortaçağ genelinde ise dalmatika ve kırmızı palliumdan oluşan dini kıyafetleriyle Tanrının habercisi ya da ruhların iyi ve kötü olup olmadıklarını tartan melek olarak tasvir edilir. Bazen de beyaz tavus kuşu kanatlı, sandaletli ve kırmızı pantolonlu görülen Mikâil nimbuslu, Tanrının habercisi sıfatıyla asalı/haçlı asalı ve haçlı küreli; Ortaçağ'ın erken dönemlerinde cennetin bekçisi sıfatıyla labarumlu, şeytanla yaptığı savaş nedeniyle elinde kılıcıyla, mızraklı ve kalkanlı; ruhlara refakat ettiği için Tanrının adaletinin terazisi ve kılıçla tasvir edilmiştir³⁹.

Mikâil, Bizans Tasvir Sanatı'nda anıtsal duvar resmi ve mozaiklerinde⁴⁰, mimari plastikte⁴¹, ikona ve el yazmalarıyla⁴², el sanatları⁴³ alanında tek başına⁴⁴; cennet bekçisi, gökyüzü prensi, gökyüzü imparatorluğunun bekçisi ve temsilcisi sıfatlarıyla

---

³⁷ Holl 1994, 256-257

³⁸ Holl 1994, 257

³⁹ Holl 1994, 257

⁴⁰ Hein-Jakovljević-Kleidt 1996, 47.49 Abb. 22; 40 Abb. 23; 58 Abb. 28; 63 Abb. 39; 72 Abb. 51; 78 Abb. 59; 130 Abb. 131; 151 Abb. 156-157; 158 Abb. 166-167; Volbach 1958, 77 Abb. 171.173; Evans-Wixom 1997, 116.340.439; Akyürek 1996, 115 Res. 44.

⁴¹ Mansel 1931, 187-190 Abb. 13 (11)-14; Talbot Rice 1959, 67 Abb. 122; Lange 1964, 101-104 No. 33-36; 133-134 Abb. 58.62.65; Effenberger-Severin 1992, 245-247 Nr. 146-147; Fıratlı 1990, 78-79 K.Nr. 128-130 Pl. 4, 128-130; 80 K.Nr. 135 Pl. 47,135; 139 K.Nr. 276 Pl. 86,276; 180 K.Nr. 367 Pl. 108,367; Brandt-Effenberger 1998, 112 Abb. 98.114-115.

⁴² Talbot Rice 1959, 77 Abb. 163 Taf. XXII; 86 Abb. 189; Skrobucha 1975, 23.25.81-83 Taf. VII; 119-121 Taf. XVIII; 281-283 Taf. LVIII; Gerhard 1980, 123 Abb. 30; 157 Taf. XXI; 158 Abb. 46; 197 Taf. XXVIII; 202 Abb. 59; Weitzmann 1982, 105.110.118.120.280.386; Yılmaz 1993, I. 160-161;166-167; II. 16-17; 160-161; Hein-Jakovljević-Kleidt 1996, 48 Abb. 21; Brandt-Effenberger 1998, 113 Abb. 99.115.

⁴³ Volbach 1958, 88 Abb. 225; 91 Abb. 245; Talbot Rice 1959, 45-46 Abb. 48-49; 67-68 Abb. 124-126 Taf. X; 72 Taf. XV; 78 Taf. XXIV; Weitzmann 1982, 42-43; Evans-Wixom 1997, 45-47 Nr. 12; 59 Nr. 23; 62-67 Nr. 25-27; 76-77 Nr. 35; 141 Nr. 88; 146-147 Nr. 92; 156-157 Nr. 103.

⁴⁴ Hein-Jakovljević-Kleidt 1996, 92 Abb. 79; 150 Abb. 154-155; Talbot Rice 1959, 60-61 Abb. 88; Akyürek 1996, 115 Res. 44.

Cebrail ile birlikte ya da Cebrail, Meryem Ana-İsa veya İsa ile birlikte⁴⁵; savaşı olarak elinde mızrağı ya da kılıcıyla ejderhayı ya da şeytanı öldürürken⁴⁶ tasvir edilir.

Tabae buluntusu levhadaki Mikâil, gökyüzü imparatorluğunun temsilcisi olan Mikâil tasvirleri içinde yer alır. Sıkça rastlanan ve Doğu Hıristiyanlığı'na özgü olan bu tasvir tipi, Batı Hıristiyanlığı tarafından da benimsenmiştir. Meleğin cepheden verilışı, imparator giysisi olan lorosu taşınması, kanatlı oluşu, sağ elinde haçlı asası ve sol elinde küre olması bu tipin özellikleridir⁴⁷.

Benzer örnekler İstanbul yapımlı taş örneklerdir. Bunlardan İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki bir kiborion kemerinin köşesinde yer alan madalyon içindeki Mikâil, vücudunun belden üstüyle kanatlı, sol elinde haçlı küresi ve lorosla tasvir edilmiştir (14.yüzyıl)⁴⁸.

19.yüzyıl sonlarında İstanbul, Sulu Manastır'da (Peripleptos Manastırı) bulunan ve mermer ikona olarak adlandırılan bir Mikâil tasvirinde Tabaeli örneğin bir benzeri olarak ayakta ve cepheden, haleli, kanatlı, sağ elinde asası, sol elinde haçlı küresi ve kenarları inci dizili lorosuyla bir platform üzerinde yer alır (12.yüzyıl sonu ya da 13.yüzyıl üçüncü çeyreği) (Res. 9)⁴⁹. Melek, imparator kıyafetleri içindedir. Bu kıyafetin parçaları skaramangion adı verilen kollarının bilek kısmı değerli taşlarla süslü uzun bir iç giysi üzerinde geniş kollu bir sakkos ile sırtını, omuzlarını ve belini saran bir lorostur.

12.yüzyıla tarihlendirilen altın yaldızlı gümüşten ve emaylı bir rölik haçın düşey kolunun üst bölümündeki daire içinde yer alan Mikâil tasviri, yine Tabae ile aynı tasvir özelliklerine sahiptir⁵⁰.

Karaköy'de bir duvar örgüsünde devşirme olarak kullanılan, L. ve R. Robert tarafından 10.yüzyıla tarihlendirilen⁵¹ levhaların üzerindeki motif ve figürlerin üslup özellikleri benzer örneklerle kıyaslandıklarında Orta Bizans Dönemi'ne ait olduklarını gösterir.

⁴⁵ Hein-Jakovljević-Kleidt 1996, 47.49 Abb. 22; 40 Abb. 23; 58 Abb. 28; 63 Abb. 39; 72 Abb. 51; 78 Abb. 59; 130 Abb. 131; 151 Abb. 156-157; 158 Abb. 166-167; Volbach 1958, 77 Abb. 171.173; Evans-Wixom 1997, 116.340.439; Akyürek 1996, 115 Res. 44.

⁴⁶ Talbot Rice 1959, 77 Abb. 163 Taf. XXII; 86 Abb. 189; Skrobucha 1975, 23.25.81-83 Taf. VII; 119-121 Taf. XVIII; 281-283 Taf. LVIII; Gerhard 1980, 123 Abb. 30; 157 Taf. XXI; 158 Abb. 46; 197 Taf. XXVIII; 202 Abb. 59; Weitzmann 1982, 105.110.118.120.280.386; Yılmaz 1993, I. 160-161;166-167; II. 16-17; 160-161; Hein-Jakovljević-Kleidt 1996, 48 Abb. 21.

⁴⁷ Holl 1994, 260.

⁴⁸ Mansel 1931, 187-190 Abb. 14; Fıratlı 1990, 139 K.Nr. 276 Pl. 86,276

⁴⁹ Wulff 1911, 3 Nr.1699; Lange 1964, 101-102 No. 33b; Effenberger-Severin 1992, 245-247 Nr. 147; Evans-Wixom 1997, 45-47 Nr. 12; Brandt-Effenberger 1998, 112 Abb. 98.114-115.

⁵⁰ Talbot Rice 1959, 78 Taf. XXIV

⁵¹ Robert-Robert 1954, 152 Pl. XXX, 1.3-4

Kaynakça

- Akyürek 1996 Akyürek, E., Bizans'ta Sanat ve Ritüel Kariye Güney Şapelinin İkonografisi ve İşlevi, İstanbul, 1996.
- Alpaslan-Vardar 2002 Alpaslan, S.-Vardar, L.E., "Galatia'da Bizans Dönemi Kayaya Oyma Örnekler", VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu. Bildiriler, Kayseri, 2002, 27-39.
- Asutay-Fleissig 1996 Asutay-Fleissig, N., Templonanlagen in den Höhlenkirchen Kappadokiens, Frankfurt am Main, 1996.
- Belke 1995 Belke, K., "Lykaonien" RBK V, 1995, 814-856.
- Brandt-Effenberger 1998 Brandt, M.-Effenberger, E., Byzanz. Die Macht der Bilder, Hildesheim, 1998.
- Darkot 1997 Darkot, B., "Denizli", İA 3, Eskişehir 1997, 527-531.
- Deichmann 1969 Deichmann, F.W., Ravenna Geschichte und Monumente, Wiesbaden, 1969.
- Doğan-Vardar 2005 Doğan, S.-Vardar, L.E., "Galatia'da Bizans Araştırmaları-2003", VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu. Bildiriler, Sakarya, 2005, 189-204.
- Doğan-Vardar 2006 Doğan, S.-Vardar, L.E., "Galatia'da Geç Antik Çağ ve Bizans Araştırmaları-2004", IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu. Bildiriler, Erzurum, 2006, 225-238.
- Effenberger-Severin 1992 Effenberger, A.-Severin, H.-G. (Hrsg.), Das Museum für Spätantike und Byzantinische Kunst, Staatliche Museen zu Berlin, Berlin, 1992.

Antik Tabae (Kale-i Tavas) Kentinin Bizans Dönemi Eserleri

- Evans-Wixom 1997 Evans, H.C.-Wixom, W.D. (Ed.), *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era, A.D. 843–1261*, New York, 1997.
- Eyice 1971 Eyice, S., *Karadağ (Binbirkilise) ve Karaman Çevresinde Arkeolojik İncelemeler. Recherches archeologiques a Karadağ (Binbirkilise) et dans la région de Karaman*, İstanbul, 1971.
- Fıratlı 1970 Fıratlı, N., “Uşak-Selçukler Kazısı ve Çevre Araştırmaları 1966-1970.” *TAD XIX-II*, 1970, 109-160.
- Fıratlı 1974 Fıratlı, N., “An Early Byzantine Hypogeum Discovered in İznik”, *A.M. Mansel’e Armağan*, 1974, 921-932.
- Fıratlı 1990 Fıratlı, N., *La sculpture Byzantine figurée au Musée Archéologique d'Istanbul*, Paris, 1990.
- Gerhard 1980 Gerhard, H.P., *Welt der Ikonen*, Recklinghausen, 1980.
- Grabar 1976 Grabar, A., *Sculptures Byzantines du Moyen Age II (XIe - XIVe siècle)*, Paris, 1976.
- Hein-Jakovljević-Kleidt 1996 Hein, E.-Jakovljević A.-Kleidt, B., *Zypern. Byzantinische Kirchen und Klöster: Mosaiken und Fresken Ratingen*, 1996.
- Holl 1994 Holl, O., “Erzengel Michael”, *LCI 3*, 255-265.
- Kollwitz-Herdejürgen 1978 Kollwitz, J.-Herdejürgen, H., *Die ravennatischen Sarkophage VIII-II*, Berlin, 1978.
- Kramer 1993 Kramer, J., “Pfau”, *LCI 3*, 1993, 409-411.
- Lange 1964 Lange, R., *Die byzantinische Relieffikone*. Recklinghausen, 1964.

- Mansel 1931 Mansel, A.M., "Erwerbungsbericht des Antikenmuseums zu Istanbul seit 1914", AA 1931, 173-210.
- Olçay Uçkan 2002 Olçay, B.Y."Frigya Bölgesi Kaya Kiliseleri", VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırma Şöleni, Kayseri, 781-791.
- Olçay Uçkan-Mimiroğlu 2006 Olçay Uçkan, B.Y.-M.Mimiroğlu, "Konya Kayadibi Köyünde İki Kaya Kilisesi", IX.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (21-23 Nisan 2005) Erzurum, 2006, 353-359.
- Olçay Uçkan 2007 Olçay Uçkan, B.Y. "Frigya (Phrygia) Bölgesi Kaya Kiliseleri", 24. AST-2, Ankara 2007, 101-112.
- Olçay Uçkan 2008 Olçay Uçkan, B.Y. "Frigya (Phrygia) Bölgesindeki Kaya Kiliseleri 2006 Yılı Çalışmaları", 25. AST-2, Ankara 2008, 225-236.
- Olçay Uçkan 2009 Olçay Uçkan, Y. "Frigya (Phrygia) Bölgesinde Bir Kaya Kilisesi İbrahim İnleri", Ebru Parman'a Armağan. Sanat Tarihi ve Arkeoloji Yazıları, Ankara, 2009, 349-360.
- Olçay Uçkan 2010 Olçay Uçkan, B.Y. (ed.), Frigya (Phrygia) Bölgesi Bizans Dönemi Kaya Mimarisi, Eskişehir, 2010.
- Özkan 1998 Özkan, H. "Gölören Köyü Kaya Kilisesi" Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 40.yıl Özel Sayısı, Erzurum, 1998, 119-127.
- Parman 2002 Parman, E., Ortaçağda Bizans döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri, Eskişehir, 2002.
- Peschlow 1995 Peschlow, U., "Latmos", RBK V, 1993, 651-716.

Antik Tabae (Kale-i Tavas) Kentinin Bizans Dönemi Eserleri

- Peschlow 1996 Peschlow, U., “Die Latmosregion in byzantinischer Zeit”, Peschlow-Bindokat, A (Ed.), *Der Latmos. Eine unbekannte Gebirgslandschaft an der türkischen Westküste*, Mainz, 1996, 58-86.
- Restle 1978 Restle, M., “Kappadokien”, RBK III, 975-1115.
- Robert 1948 Robert, L., “Anadolu’nun Eski Çağ Şehirleri. Villes antiques l’Anatolie”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 6,S. 5, 1948, 531-542.
- Robert-Robert 1954 Robert, L.- Robert, J., *La Carie, histoire et géographie historique, avec le recueil des inscriptions antiques. Tome II: le plateau de Tabai et ses environs*. Paris, 1954.
- Ruge 1932 Ruge, W., “Tabai”, *Pauly's Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, IV A.2, 1839-1840.
- Ruggieri 2004 Ruggieri, V., *La scultura medievale bizantina nel museo di Antiochia di Pisidia. Rapporto preliminare. Ia parte*, *Orientalia Christiana Periodica* 70, 2004, 259-288.
- Ruggieri 2005a Ruggieri, V., *La scultura medievale bizantina nel museo di Antiochia di Pisidia. Rapporto preliminare. 2a parte*, *Orientalia Christiana Periodica* 71, 2005, 59-96.
- Ruggieri 2005b Ruggieri, V., *La Caria Bizantina: topografia, archeologia ed arte (Bargylia, Myndus, Halicarnassus, Mylasa, Stratonikeia)*, Soveria Mannelli, 2005.

- Sachs-Badstübner-Neumann 1973 Sachs, H.-Badstübner, E.-Neumann, H., Christliche Ikonographie in Stichworten, Leipzig, 1973.
- Schiller 1971 Schiller, G., Ikonographie der Kunst. Band 3, Die Auferstehung und Erhöhung Christi, Gütersloh, 1971.
- Schultze 1926 Schultze, V., Altchristliche Stddte und Landschaften II: Kleinasien, Gütersloh, 1926.
- Serdar 2008 Serdar, M., “Semavi Dinlerde Dört Büyük Melek (Cebrail-Mikail-İsrafil-Azrail)”, Fırat Ü., İlahiyat Fakültesi Dergisi 13:2, 2008, 227-245.
- Skrobucha 1975 Skrobucha, H., Meisterwerke der Ikonenmalerei, Recklinghausen, 1975.
- Stützer 1991 Stützer, H.A., Frühchristliche Kunst in Rom, Köln, 1991.
- Şaman Doğan-Yazar 2007 Şaman Doğan, N.-Yazar, T., “Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisinde Devşirme Malzeme Kullanımı. Use of Antique Material in the Medieval Anatolian Architecture”, Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters, Cilt/Volume 24 Sayı/Number 1 (Haziran /June 2007) 209-230.
- Talbot Rice 1959 Talbot Rice, D., Kunst aus Byzanz, Münster, 1959.
- Volbach 1958 Volbach, W.F., Frühchristliche Kunst Die Kunst der Spätantike in West- und Ostrom., München, 1958.
- Weitzmann 1982 Weitzmann, K., Die Ikonen, Freiburg-Basel-Wien, 1982.
- Wiegand 1913 Wiegand, Th., Der Latmos. Milet: Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit dem Jahre 1899, Band III, Heft I. Berlin,1913.

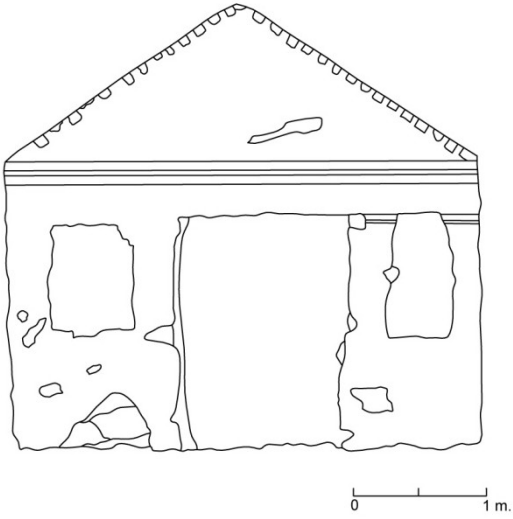

Antik Tabae (Kale-i Tavas) Kentinin Bizans Dönemi Eserleri

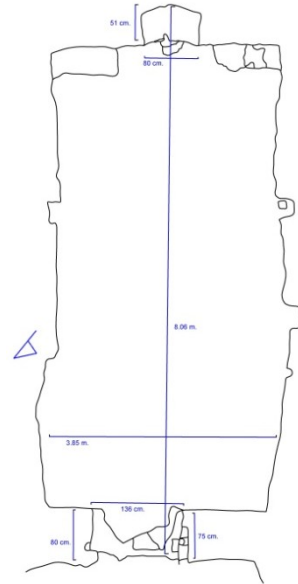
- Wulff 1911 Wulff, O. , Altchristliche und mittelalterliche byzantinische und italienische Bildwerke, Teil II. Mittelalterliche Bildwerke, Berlin, 1911.
- Yalçın 1999 Bilban Yalçın, A., “Alcune osservazioni sul decoro scultoreo Mediobizantino delle Basilica di S. Giovanni”, Atti del Simposio VII-Simposio di Efeso su S. Giovanni Apostolo, Ed. L. Padovese, Roma, 1999, 301-319.
- Yalçın 2008 Bilban Yalçın, A., “Le sculture Mediobizantine di Yalvaç”, Ed. Ch. Pennas-C. Vanderheyde, La sculpture byzantine VIIe-XIIe siècles, BCH Suppl.49, Athènes, 2008, 139-159.
- Yılmaz 1993 Yılmaz, N., Ayasofya Müzesi’ndeki İkonalar Kataloğu I-II, Ankara, 1993.

Res. 1 Tabae Kaya Kilisesi

Res. 2 Kilisenin ön cephesi (A. Yaman)

Res. 3 Kilisenin planı (A. Yaman)

Antik Tabae (Kale-i Tavas) Kentinin Bizans Dönemi Eserleri

Res. 4 Kilisenin iç mekanı

Res. 5 Kilisenin apsisi

Res. 6 Mikâil tasvirli levha (Robert-Robert 1954, 152 Pl. XXX, 1)

Res. 7 Geometrik desenli levha (Robert-Robert 1954, 152 Pl. XXX,3)

Res. 8 Geometrik desenli levha (Robert-Robert 1954, 152 Pl. XXX,4)

Res. 9 Mikâil tasvirli ikona (Effenberger-Severin 1992, 245-247 Nr. 147)

